

*В. В. Коврегін,
перший профектор, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків*

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДПОВІДНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

V. Covregin,
First Vice-Rector, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

SYSTEM OF ECONOMIC SAFETY OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION AS BASIS OF FORMING AND IMPLEMENTATION OF THE CORRESPONDING STATE REGULATION MECHANISMS

У статті здійснено дослідження системи економічної безпеки вищого навчального закладу як основи формування та реалізації відповідних механізмів державного регулювання. Зокрема визначено загальну сутність економічної безпеки та виділити її роль у формуванні економічної безпеки вищого навчального закладу; виявлено суб'єкти й об'єкти економічної безпеки вищого навчального закладу; побудовано систему економічної безпеки вищого навчального закладу.

The research of system of economic safety of a higher educational institution as bases of forming and implementation of the corresponding state regulation mechanisms is conducted in the article. In particular, the general essence of economic safety is determined and its role in forming of a higher educational institution economic safety is allocated; higher educational institution economic safety subjects and objects are revealed; the higher educational institution economic safety system is constructed.

*Ключові слова: економічна безпека, вищий навчальний заклад, суб'єкти, об'єкти, система.
Key words: economic safety, higher educational institution, subjects, objects, system.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема захисту економічних інтересів вищих навчальних закладів є дуже актуальною, проте в нинішніх умовах їй приділяється дуже мало уваги. Тому необхідно зменшити негативний вплив різних факторів на економічну діяльність вищих навчальних закладів, створити сприятливі умови для їхньої діяльності. Виявленням причин, які створюють загрози і ризики для функціонування вищих навчальних закладів, займається економічна безпека.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасних наукових публікаціях щодо забезпечення економічної безпеки представлені роботи таких вчених, як: Г.А. Андрощук, П.П. Крайнів, О.А. Грунін, Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський та ін. Проте недостатньо уваги приділяється питанням державного регулювання економічної безпеки вищих навчальних закладів в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Враховуючи вищезазначене, метою даної статті є дослідження системи економічної безпеки вищого навчального закладу як основи формування та реалізації відповідних механізмів державного регулювання.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити такі завдання:

- визначити загальну сутність економічної безпеки та виділити її роль у формуванні економічної безпеки вищого навчального закладу;
- виявити суб'єкти й об'єкти економічної безпеки вищого навчального закладу;
- побудувати систему економічної безпеки вищого навчального закладу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Перш ніж здійснювати дослідження економічної безпеки вищого навчального закладу, необхідно висвітлити загальну сутність економічної безпеки.

Аналіз джерел, які розкривають сутність економічної безпеки, дозволяє виділити декілька визначень цієї категорії. Так, О.А. Грунін розглядає цю категорію як "сукупність умов і чинників, що створюються державою та гарантують недопущення господарству країни непоправної шкоди, а також здатність до оновлення, самовдосконалення" [2, с. 34].

Відповідно до визначень інших авторів, під економічною безпекою розуміється як "стан економіки, що забезпечує достатній рівень соціального, політичного і оборонного існування і прогресивного розвитку країни, не-

Рис. 1. Система забезпечення економічної безпеки вищого навчального закладу

вразливість і незалежність її економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів".

На думку Г.А. Андрощука та П.П. Крайнева, "економічна безпека являє систему захисту життєвих інтересів країни. В якості об'єктів захисту можуть виступати: народне господарство країни в цілому, окремі регіони країни, окремі сфери і галузі господарства, юридичні і фізичні особи як суб'єкти господарської діяльності" [1, с. 43].

Автори Т.М. Іванюта й А.О. Заїчковський сформулювали одне з найбільш повних визначень економічної безпеки: "Економічна безпека — стан економіки і продуктивних сил суспільства з точки зору можливостей самостійного забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, підтримання необхідного рівня національної безпеки держави, а також належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції" [3, с. 4].

Провівши аналіз різних визначень, є можливість дійти висновку, що економічна безпека — це рівень життєздатності, стійкості всіх галузей економіки країни, який виражає стан економічних відносин між виробниками і споживачами. Ця важлива економічна категорія безпосередньо впливає на рівень добробуту та якість життя, на купівельну спроможність населення, на конкурентні можливості економічних суб'єктів, обсяг податків, що стягуються в регіоні, на рівень зайнятості.

В умовах наявності конкуренції в суспільстві завжди буде актуальною тема забезпечення економічної безпеки. При розгляді питання про забезпечення економічної безпеки не можна обійтися без згадки категорій суб'єкт і об'єкт економічної безпеки. Зокрема суб'єктом є особа, організація, колектив людей, що виступають як активні діячі в будь-якому процесі. Економічним суб'єктом виступає фізична або юридична особа, яка приймає економічні рішення, самостійно розробляє господарські плани, отримує замовлення або завдання на виробництво (розподіл) тих чи інших продуктів і послуг або виступає в якості покупця [4, с. 5].

Основними суб'єктами економічної безпеки виступають держава та її інститути, а також підприємства, громадські організації та фізичні особи. Об'єктами економічної безпеки можуть виступати як економічна система в цілому, так і її різні складові: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, господарські структури, освітні установи, а також окремі громадяни, підприємства і навіть держа-

ва. Таким чином, основні об'єкти економічної безпеки в залежності від конкретних обставин можуть виступати в якості суб'єктів економічної безпеки.

При забезпеченні безпеки економічного суб'єкта, зокрема, вищого навчального закладу, необхідно пам'ятати про систему економічної безпеки. Вона містить комплекс заходів, спрямованих на вивчення внутрішніх і зовнішніх несприятливих для економіки факторів і ризиків. Стратегія системи економічної безпеки включає в себе установку

стратегічної мети підприємства, критеріїв, індикаторів та методів оцінки безпеки, розгляд реальних і можливих ризиків і загроз, заходів щодо їх усунення, а також розробку концепції економічної безпеки та план її забезпечення.

Важливим заходом у забезпеченні економічної безпеки вищого навчального закладу є розробка алгоритму теоретичних і практичних дій. Досліджуючи такі характеристики, як потенційні загрози економічної безпеки вищого навчального закладу та відповідний можливий збиток, можна сформулювати стратегію забезпечення економічної безпеки вищого навчального закладу, а також рекомендації щодо скорочення негативного впливу.

Відповідно, доцільно розглянути основні підходи до забезпечення економічної безпеки економічного суб'єкта на прикладі вищого навчального закладу.

Вищий навчальний заклад функціонує як налагоджений механізм, розділений на служби та управління, які виконують і контролюють свою певну ділянку роботи. При цьому об'єкт розглядається в постійно мінливих умовах існування, з притаманними йому матеріальними і духовними цінностями, а також зі сформованими життєво важливими економічними інтересами, які дана система буде захищати. Система економічної безпеки забезпечить сталий розвиток, реалізацію цілей і завдань вищого навчального закладу.

На думку А.В. Крисіна, "Економічна безпека навчального закладу — це стан наявності необхідних ресурсів і системи взаємовідносин між агентами ресурсообігу, що дозволяють якісно здійснювати функції організації та створюють стан її захищеності в мінливих економічних, соціальних, політичних умовах" [4, с. 7].

Слід звернути увагу також на ресурс управлінських рішень і правовий ресурс діяльності вищого навчального закладу. Таким чином, структура системи забезпечення економічної безпеки вищого навчального закладу визначається наявністю таких компонентів (рис. 1).

У сучасних умовах вищим навчальним закладам надають право розширення фінансово-господарської самостійності, тим самим пропонується самостійно збільшити обсяги грошових надходжень, наприклад, у межах використання інноваційних бізнес-проектів.

Ризики та загрози економічній безпеці вищого навчального закладу пов'язані з неефективним, нецільовим витрачанням грошових коштів. Слід при цьому вказати соціальні ризики. Економічна криза в країні позначиться зменшенням платоспроможності населення, що,

відповідно, спричиняє зменшення студентів, скорочення педагогів тощо.

Система економічної безпеки вищого навчального закладу, використовуючи певний набір інструментів, повинна забезпечити необхідний облік і внутрішній контроль формування та руху фінансових потоків на всіх етапах здійснення освітньої діяльності.

З метою забезпечення індивідуальної і колективної безпеки вищого навчального закладу необхідним є впровадження наступних заходів:

- ознайомлення з посадовими інструкціями, які чітко визначають права та обов'язки персоналу та вносять організованість і порядок у характер його діяльності;
- фізичний захист співробітників, майна, завдяки використанню контролю доступу в будівлі, технічних засобів спостереження та інших засобів;
- підвищення освітнього рівня працівників, періодична фахова атестація з метою оцінки їх компетентності;
- заохочення здорового способу життя;
- проведення протипожежних заходів та антитерористичних дій, удосконалення системи дотримання охорони праці.

Для реалізації цілей та завдань вищого навчального закладу як бюджетної установи, має також велике значення інформаційний ресурс. Інформація у вищому навчальному закладі зберігається як на паперовому носії, так і в електронному вигляді. Зазвичай інформаційна безпека розглядається в комп'ютерному середовищі. На інформаційний ресурс впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Зокрема до внутрішніх ризиків відносяться: помилки користувачів; порушення співробітників при обробці матеріалу; помилки в роботі програмного забезпечення. Зовнішні впливи можуть бути наступні: віруси; шкідливі програми; несанкціоновані проникнення; аварії електроустаткування. Для захисту інформації необхідним є поєднання законодавчих, організаційних і програмно-технічних засобів. Механізм забезпечення захисту інформації у вищих навчальних закладах включає ідентифікацію, управління доступом, протоколювання, аудит, криптографію, екранування [5, с. 7]. Для забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу слід забезпечити захист і розвиток інформаційного ресурсу, а також формування його сучасної інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури.

Технологічний ресурс є важливим для забезпечення захисту працівників, їх майна та майна організації, захисту від аварійних станів, відмов обладнання, пожеж та інших обставин. Він являє собою технічні засоби стеження, фізичну охорону об'єктів, контроль автотранспорту, а також пропускний режим у будівлях.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Слід відзначити, що тільки комплексний підхід до організації системи економічної безпеки вищого навчального закладу допоможе забезпечити його ефективно функціонування університету.

Система економічної безпеки є багатогранним явищем, що складається з великої кількості взаємопов'язаних компонентів, які, в свою чергу, забезпечують не тільки

безпеку економічного розвитку, а так само національну безпеку держави. Виходячи з того, що головною метою діяльності вищого навчального закладу є забезпечення високого рівня освіти і підготовки професійних фахівців, від прийняття управлінських рішень в сфері економічної безпеки безпосередньо залежить виконання поставлених планів визначеного освітнього закладу.

Дотримання законодавства, що визначає статус вищого навчального закладу, є важливою частиною економічної безпеки як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Технологічний ресурс є важливим для забезпечення захисту працівників, їх майна та майна вищого навчального закладу в цілому, захисту від аварійних станів.

Система економічної безпеки в загальному випадку повинна забезпечити необхідний облік і внутрішній контроль формування та руху фінансових потоків на всіх етапах здійснення освітньої діяльності. Для забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу важливим також є захист інформаційного ресурсу та формування сучасної інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури. Відповідно, ефективна система економічної безпеки вищого навчального закладу є передумовою для формування та реалізації відповідних дієвих механізмів державного регулювання економічної безпеки вищого навчального закладу.

Література:

1. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны: монография / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. — К.: Издательский Дом "Ин Юре", 2000. — 400 с.
2. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин. — СПб.: Питер, 2002. — 160 с.
3. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 256 с.
4. Крысин А.В. Безопасность предпринимательской деятельности / А.В. Крысин. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 125 с.
5. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. — СПб.: Алетейя, 1999. — 228 с.

References:

1. Androshchuk, G. A. and Krajnev, P. P. (2000), *Jekonomicheskaja bezopasnost' predprijatija: zashhita kommercheskoj tajny* [Economic safety of the enterprise: protection of a trade secret], In Jure, Kyiv, Ukraine.
2. Grunin, O. A. (2002), *ekonomicheskaja bezopasnost' organizacii* [Economic safety of the organization], Piter, St. Petersburg, Russian Federation.
3. Ivanyuta, T. M. and Zaïchkovs'kij, A. O. (2009), *Ekonomichna bezpeka pidpr'yemstva* [Economic safety of an enterprise], Centr uchbovoi literaturi Kyiv, Ukraine.
4. Krysin, A. V. (1996), *Bezopasnost' predprinimatel'skoj dejatel'nosti* [Safety of business activity], Finansy i statistika, Moscow, Russian Federation.
5. Shlykov, V. V. (1999), *Kompleksnoe obespechenie jekonomicheskoi bezopasnosti predprijatija* [Complex ensuring of economic safety of the enterprise], Aletejjja, St. Petersburg, Russian Federation.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2017 р.